

Спеціалізованій вченій раді Д 11.051.03
у Донецькому національному
університеті імені Василя Стуса

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Карпенка Андрія Володимировича
«Розвиток інтелектуальних активів людського потенціалу в
національній інноваційній системі»,
яка подана на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук за спеціальністю
08.00.07 – Демографія, економіка праці,
соціальна економіка і політика**

Актуальність теми дослідження

Науково-практичне обґрунтування пріоритетів модернізації суспільства, підвищення ефективності і конкурентоспроможності національної економіки, поліпшення якості життя населення України в контексті сучасних соціальних, інституційних, технологічних перетворень, які стрімко і кардинально змінюють економіку і суспільство, є одним з найважливіших напрямів розвитку наукової думки.

Актуальність такого напрямку зумовлена недостатністю в сучасному науковому дискурсі обґрунтування як теоретичних основ власне економічного дослідження інтелектуальних активів людського потенціалу, так і практичних передумов використання цього феномену за сучасних соціально-економічних трансформацій у країні. Це завдання особливо актуалізується в наш час такими причинами: по-перше, загальносвітовими тенденціями підвищення ролі людей, їхнього інтелекту, знань у економічному зростанні, забезпеченні конкурентоспроможності як окремих суб'єктів, так і країни в цілому; по-друге, прискоренням науково-технологічного прогресу, стрімким поширенням новітніх технологій у всіх сферах людської життєдіяльності, особливо у трудовій сфері, у виробництві та розповсюдженні знань; по-третє, тривалим кризовим соціально-

економічним станом нашої країни, що спричинив, зокрема, розвиток негативних тенденцій у відтворенні людського потенціалу, фіктивізацію людського капіталу; по-четверте, перспективами євроінтеграції України й глобалізаційними процесами, що ведуть до посилення конкуренції й орієнтують розвиток на кращі світові зразки.

Хоча дослідження як людського потенціалу, так і інновацій в контексті їх розвитку й ефективного використання у вітчизняній науці мають багаті традиції й суттєві здобутки, однак рецензована дисертаційна робота презентує новий погляд на предмет і є безсумнівно важливим комплексним дослідженням, що піднімає проблематику інтелектуальних активів людського потенціалу на новий рівень пізнання.

Вказані обставини і визначають безперечну актуальність, наукову і соціальну значимість обраної Карпенком А. В. теми та його дисертаційного дослідження загалом.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Наукові результати, що одержані Карпенком А. В. і виносяться на захист, є достатньо обґрунтованими. Вони полягають у інтеграції теоретико-економічних, методико-аналітичних та організаційних засад формування і розвитку інтелектуальних активів людського потенціалу у національній інноваційній системі й обґрунтуванні стратегічних напрямів їх ефективного використання.

Не викликає сумнівів і достовірність основних положень дисертації, цінність для науки і практики висновків і пропозицій, оскільки вони базуються на глибокому вивченні дисертантом сучасних теоретико-методологічних і практичних проблем економічної теорії, соціальної економіки та політики, грамотному використанні сучасних методів дослідження, великої та достовірної інформаційної бази.

Наукова новизна цієї роботи полягає в такому:

- виокремлено новий напрям наукового дослідження, який охоплює розробку концептуальних положень когнітивно-креативної парадигми суспільного розвитку, заснованої на еволюційній зміні ролі інтелектуальної складової людського потенціалу та ефективному управлінні інформацією й знаннями, обґрунтування методологічного інструментарію ідентифікації та капіталізації інтелектуальних активів людського потенціалу(с. 99-109, 456-459);

- запропоновано концепцію дослідження інтелектуальних активів у структурі людського потенціалу, що ґрунтується на введенні до наукового обігу та визначенні змісту економічної категорії «інтелектуальні активи людського потенціалу» (с. 93-111);

- розроблено науково-методичний інструментарій оцінювання інтелектуальних активів людського потенціалу (ІАЛП) як драйвера нової економіки, що передбачає чотирирівневу систему вимірювання: 1) на мікрорівні, 2) на макрорівні - по Україні та групі європейських країн, 3) на основі міжнародних індексів, 4) на основі показників результативності національних економічних систем(с. 311-322, 496-504);

- обґрунтовано напрями й передумови формування та цільове спрямування багаторівневої інноваційної політики нової економіки в контексті капіталізації людського потенціалу, яка є системою принципів, методів, правил та інструментів управління інтелектуальними активами людського потенціалу на державному, регіональному, виробничому рівнях та на рівні домогосподарств й особистості(с. 512-522);

- удосконалено систему стратегічних напрямів розвитку інтелектуальних активів людського потенціалу за такими стратегічними напрямами: 1) формалізація та нормативне закріплення процесу інтеграції інститутів освіти, науки, виробництва шляхом формування мережі ринкового трансферу технологій; 2) суспільне усвідомлення ідеї та змісту інноваційної культури та

поширення відповідних поведінкових моделей; 3) спрямування управлінського впливу на розвиток ІАЛП за принципом концентрації потенціалу шести макрорегіонів; 4) моніторинг реалізації стратегічних заходів на основі запропонованої чотирирівневої системи оцінювання(с. 468-504);

- запропоновано концептуальний підхід до формування стратегії комерціалізації інновацій, реалізація якої передбачає формування механізму взаємодії освіти, науки і бізнесу для забезпечення синергії в частині капіталізації ІАЛП на всіх стадіях від зародження ідеї, до продукування та комерціалізації інновацій(с. 526-528);

- удосконалено понятійно-категоріальний апарат дослідження інноваційної діяльності щодо визначення базових понять: новація; нововведення; інновація; інноваційний потенціал; інноваційна активність(с. 115-137, 200-204);

- визначено комплекс чинників впливу на трансформацію ролі людського потенціалу, систематизовано етапи розвитку людського потенціалу, охарактеризовано чотирирівневу структуру (макро-, мезо-, мікро- та особистісний рівні) та відповідні механізми регулювання(с. 41-71);

- доведено, що результатом і передумовою розвитку ІАЛП є факт/процес комерціалізації інновацій як ознака капіталізації; обґрунтовано багатогранний зміст категорії «комерціалізація інновацій» (с. 171-185);

- розвинуто методологічні положення структурного аналізу НІС за рахунок ідентифікації її акторів, принципів їхнього партнерства, комплексу чинників ефективності НІС, обґрунтування передумов її розвитку; запропоновані методологічні засади є фундаментом визначення організаційно-практичних напрямів комплексного стимулювання розвитку ІАЛП(с. 137-162);

- підходи до визначення сутності категорії «інтелектуальний капітал» на національному рівні з використанням системного підходу, що сприяє

ефективності інвестування й управління інтелектуальним капіталом на основі впливу на окремі його компоненти, створює передумови до капіталізації людського потенціалу та комерціалізації інновацій (с. 85-92);

- науково-практичні підходи щодо розвитку ІАЛП, які передбачають удосконалення нормативно-правової бази з регулювання інноваційної та трансфертної діяльності; створення інформаційно-консультативних центрів трансферу технологій; розробку та впровадження механізмів залучення й використання результатів науково-технічної діяльності в господарський обіг та ін. (с. 185-189)

Зміст дисертації, її завершеність та оформлення

Основним результатом наукового дослідження Карпенка А. В. є обґрунтування та розробка теоретико-методологічного забезпечення, науково-методичних основ і практичних рекомендацій щодо розвитку інтелектуальних активів людського потенціалу у національній інноваційній системі за напрямками, що впливають із мети роботи та поставлених для її досягнення завдань (с. 27-29).

Слід підкреслити, що негативні соціально-економічні явища, які відбуваються в Україні, значною мірою є наслідками недостатнього теоретичного і організаційно-методологічного обґрунтування сучасних процесів формування і реалізації інтелектуальних активів людського потенціалу як комплексного соціоекономічного феномену. З огляду на це, важливим доробком автора вважаю подальший теоретико-методологічний розвиток засад формування цього феномену, зокрема у трактуванні його сутності і структури, виділенні закономірностей, формулюванні принципів, визначенні базових категорій, обґрунтованні концепції дослідження інтелектуальних активів у системі активів людського потенціалу (розділ 1).

Визначення концептуальних засад формування та розвитку інтелектуальних активів у національній інноваційній системі має

методологічне значення для цього дослідження. Тому важливо, що у розділі 2 автор провів порівняльно-морфологічний аналіз наукових підходів до дослідження інноваційної діяльності, розробив методологію дослідження НІС, виділив особливості її функціонування й інституціональну структуру, узагальнив теоретичні підходи до дослідження комерціалізації інновацій та обґрунтував її роль у розвитку ІАЛП.

Позитивно, що в дисертаційній роботі не просто систематизовано теоретичні та прикладні засади дослідження інноваційної активності в системі культурно-ментальних чинників розвитку людського потенціалу (розділ 3). Автор зробив суттєвий крок вперед і запропонував нові інструменти впливу на розвиток креативності у системі корпоративної культури, обґрунтував теоретико-методологічні основи розвитку інтелектуальних активів людського потенціалу в умовах соціально відповідального та публічно-приватного партнерства.

Вагоме теоретичне і практичне значення має проведений автором у 4-му розділі аналіз стану і проблем формування ІАЛП в Україні, оцінка стану використання ІАЛП в Україні, згенеровано методичні підходи до оцінювання інноваційної діяльності та ІАЛП в НІС, запропоновано методологічний апарат дослідження процесу капіталізації ІАЛП у НІС.

Важливі наукові результати викладено у розділі 5 «Комерціалізація інновацій у національній інноваційній системі», де, на мою думку, особливе значення мають структурний аналіз освітньо-наукових умов формування ІАЛП та підсистем НІС, а також дослідження особливостей державного регулювання у підсистемі НІС України, оцінка стану інноваційної активності виробничої сфери та інноваційної інфраструктури щодо розвитку ІАЛП та комерціалізації інновацій у світлі завдань соціоекономічного розвитку.

Безумовно потужні, дуже важливі наукові результати представлено у розділі 6 «Стратегічні напрями розвитку інтелектуальних активів людського потенціалу у національній інноваційній системі», де запропоновано

концептуальні положення розвитку інтелектуальних активів людського потенціалу в Україні, розроблено стратегічні напрями розвитку ІАЛП у НІС України та обґрунтовано пріоритети сучасної національної інноваційної політики в контексті розвитку людського потенціалу. Питання про розвиток ІАЛП постає як реакція на потребу в осучасненні системи соціального поступу.

За результатами кожного розділу і загалом в кінці роботи автором зроблені ґрунтовні логічні висновки.

На мій погляд, дисертація Карпенка А. В. є логічною, завершеною науковою працею, відповідає паспорту спеціальності 08.00.07 – Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика, оформлена відповідно до встановлених вимог.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в опублікованих роботах автора

Результати дисертаційного дослідження Карпенка А. В. достатньо повно оприлюднені у наукових публікаціях. Вони опубліковані у 83 наукових працях загальним обсягом 70,88 друк. арк., серед них – одна одноосібна авторська монографія, 15 публікацій у колективних монографіях, 31 стаття в наукових фахових виданнях (20 з них одноосібні), 8 статей у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз (із них 1 – у співавторстві).

Дискусійні положення та зауваження

Високо оцінюючи дисертаційну роботу Карпенка А. В., вважаю за необхідне висловити критичні зауваження, вказати на дискусійні положення.

1. Автор обґрунтовано розглядає в роботі сукупність теоретико-методологічних, методичних і практичних засад розвитку інтелектуальних активів людського потенціалу в національній інноваційній системі в

контексті сучасних перетворень, і ще глибше – перетворень соціальних, інституційних, технологічних, які стрімко і кардинально змінюють економіку і суспільство. Тому доцільно було б розширити формулювання предмету дослідження за рахунок зазначення саме цієї специфіки роботи.

2. Враховуючи те, що людський капітал – це реалізований людський потенціал, тобто ЛК має лише активи, а ЛП – і активи, і пасиви, доцільно було б більш чітко та переконливо продемонструвати відмінності зазначених категорій та простежити всі вияви-ролі, якими наділяє автор ЛП (фактор виробництва, здатний до самовідтворення, головний ресурс суспільного розвитку, об'єкт інвестування на різних суспільних рівнях (рис.1.6, с. 68)) шляхом розмежування саме активів і пасивів. У зв'язку з цим прошу пояснити на захисті й логіку рис.1.9 (с.96) – що саме входить до ЛП те, що не входить до ЛК, але досліджується автором?

3. Визнаючи професійність проведених розрахунків 4-го, аналітичного розділу роботи, використання сучасних методів і моделей, хочу зауважити: 1) оцінка інтелектуальних активів людського потенціалу в країнах ЄС і в Україні проведена за різними системами показників; 2) результати відображені занадто стисло; 3) в ідеалі я б хотіла мати обґрунтовані значення-орієнтири для усіх індикаторів, розраховані показники наближення/віддалення від них, прогноз їх досягнення за різними сценаріями розвитку, інтеграцію і декомпозицію показників. Думаю, що це залишається завданням для здобувача на майбутнє.

4. В такому випадку обґрунтованішою могла би бути і заключна частина роботи - Стратегічні напрями розвитку інтелектуальних активів людського потенціалу у національній інноваційній системі. Стратегія розвитку ІАЛП набула б чіткості і конкретності, а показники її досягнення відображали б наближення до бажаного стану, ефективність соціально-економічної політики.

5. У п.6.1 автор зазначає, що низький рівень довіри населення країни до соціальних інститутів, центральних та місцевих органів влади,

правоохоронних органів та судової системи, Президента та Верховної Ради, громадських організацій, бізнесу та профспілок ускладнює можливість продуктивної взаємодії в напрямі комерціалізації інновацій. Отже, доцільно було б у роботі розробити систему заходів, які б сприяли зростанню довіри населення зазначеним інститутам.

6. За результатами проведеного дослідження дисертант робить висновок, що інноваційна активність у вітчизняній економіці залишається занадто низькою і характерна переважно для великого бізнесу (п.6.1). Отож, потребують уточнення пріоритетні напрями підвищення інноваційної активності суб'єктів господарювання та розвитку інноваційної активності середнього та малого бізнесу.

7. Автором побудовано модель багаторівневої інноваційної політики нової економіки в контексті капіталізації людського потенціалу в Україні (п.6.3). Водночас, обмежено продемонстровано шляхи та механізми практичної реалізації запропонованої моделі за участі у цьому процесі автора як творця сучасної теорії розвитку інтелектуальних активів людського потенціалу. Прошу пояснити на захисті, як саме автор бере / буде брати участь у цьому важливому процесі з метою його прискорення і підвищення ефективності?

Зроблені зауваження не впливають на загальну високу оцінку дисертації Карпенка А. В., їх слід розглядати як побажання щодо напрямів подальших наукових розробок здобувача.

Загальний висновок

Оцінюючи дисертаційну роботу в цілому, можна зробити висновок, що автору вдалося вирішити поставлені завдання, в результаті чого вирішено важливе науково-практичне завдання обґрунтування та розробки теоретико-методологічного забезпечення, науково-методичних основ і практичних рекомендацій щодо розвитку інтелектуальних активів людського потенціалу у національній інноваційній системі.

Дисертаційна робота Карпенка А. В. на тему «Розвиток інтелектуальних активів людського потенціалу в національній інноваційній системі» є завершеним, самостійно виконаним науковим дослідженням, має суттєву наукову новизну і безперечну практичну значущість.

Анотування дисертації Карпенка Андрія Володимировича і публікації автора відображають основний зміст роботи. Анотування не містить положень, що не відображені в дисертації, оформлений відповідно до встановлених вимог.

За змістом, важливістю і глибиною вирішення наукових завдань, оформленням, дисертація відповідає чинним вимогам, які викладені у пунктах 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами і доповненнями), що висуваються до докторських дисертацій.

Автор дисертаційної роботи «Розвиток інтелектуальних активів людського потенціалу в національній інноваційній системі» Карпенко Андрій Володимирович зробив суттєвий внесок в теорію і практику економічних досліджень і заслуговує присудження йому наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика.

Офіційний опонент
доктор економічних наук, професор
кафедри економіки підприємства
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Підпис Грішної О.А. засвідчую:

О. А. Грішнова

